

LAPOK EGY FEKETE KÖNYVBŐL

1941. június 27-én néhány kilométerre a moldovai Iași-tól, Sculeniben, román katonák iszonyatos vérfürdőt rendeznek.

A háború elején vagyunk. A németek és a románok egy öt kilométernyi hídfőállást létesítenek ebben a térségben a Prut keleti oldalán. A szovjetek ellentámadást indítanak, s kiverik a németeket állásaikból. A németek ismét támadnak, a szovjetek visszavonulnak.

Román tiszték azt a hazug hírt terjesztik el, hogy a németek és románok átmeneti veresége azért következett be, mert a felfegyverzett sculeni zsidók megtámadták őket. Ezzel indokolták a „megtorlást”, melyt Stihî százados és Mihăilescu alhadnagy, a 6. román hegyivadász ezred tisztjei hajtának végre egy szakaszvezető s egy közkatona segítségével. Nem érdektelen talán megjegyezni, hogy a két tiszt erről a vidékről való, a teológiára beiratkozott egyetemi hallgató, Mihăilescu alhadnagy a sculeni jegyző fia.

Néhány dokumentumot közlünk alább azok közül, melyeket Matatias Carp a sculeni tömeggyilkossággal kapcsolatban összegyűjtött.*

23

Mureșanu Romulus alezredes tanúvallomásából, akit 1947. június 27-én hallgatott ki Ionescu Emanoil tábornok különleges megbízatású vizsgálóbíró

1941-ben a gazdasági hivatal helyettes főnöke voltam századosi rangban. Ahogyan tudom, 1941. június 26-án az oroszok bombázták Jászvásárt, s az egyik repülőben egy Lupu nevű jászvásári zsidó volt s egy másik zsidó, ezeket elfogták, s a német parancsnok rendeletet adott a zsidók evakuálására a városból. (...) 1941. június 27-én este a Carol utcán mentem a feleségemmel, mikor rám lőttek. A Buna Vestire utcán is lőttek, anélkül, hogy eltaláltak volna valakit. Jött egy német őrző, megkérdezték, honnan lőttek, s én jeleztem nekik az irányt. Miközben továbbmentem, egy gépfegyversorozatot hallottam; később megtudtam, hogy

a németek kivégezték a zsidókat abban a házban. (...)

Június 28-án talákoztam Căpătina százados tisztizsolgájával a Spiridonie téren, a zsidókra tüzelt. Mikor megkérdeztem tőle, hogy ki adott parancsot erre, nagyon meglepődött, és azt kérdezte: nincs tudomásom arról, hogy az a parancs, hogy minden zsidót agyon kell lőni? (...)

A Bălțiiban állomásozó 6. hegyivadász ezred tisztjei – ahogyan erről értesültem – arra kérték azt a német parancsnokságot, amelyhez rendelték őket, hogy a Sculeni melletti arcvonalra küldjék őket (s ezt el is érték), mivel az ottani zsidók nagyon megalázták őket, mikor 1940-ben ki kellett vonulniuk Besszarábiából, s most bosszút akartak állni az őket megalázó zsidókon. Ugyanígy jártak el Bălțiiban is, ahol láttam, mikor a 6. hegyivadász ezredhez tartozó elemek zsidókat lőttek agyon. A tisztî étkezdében hallottam, hogy Mihăilescu alhadnagy saját kezûleg lőtte agyon a Gura Căinari-i zsidókat. Úgy tudom, hogy kb. 1040 zsidót lőttek agyon (...)

Ionescu tábornok, különleges megbízatású vizsgálóbíró s. k. R. Mureșan, tartalékos alezredes s. k.

24

A 6. hegyivadász ezred 1941. július 20-án kelt 8631. számú jelentése, melyet a 14. hadosztályhoz küldött

TISZTELETTELJESEN JELENTEM A KÖVETKEZŐKET: A háború kitörése óta s mindmáig ez az ezred rengeteget szenvedett a zsidók által végrehajtott szabotázsakciók következtében, így:

a) Sculeniben; mikor az ezred harci állásában tartózkodott, Țîrgu Sculeniből állandóan jelzéseket adtak le az oroszoknak, s ennek eredményeként hadműveleteinket állandóan zavarta az orosz tüzéség. S ami még rosszabb, voltak olyan tisztjeink, altisztjeink és katonáink, akik nem az arcvonalon haltak meg, hanem a házakból és kertekből lövöldöző zsidók ölték meg őket gyalázatos módon hátulról.

Hogy véget vessünk ennek az állapotnak, meg-

* A Magyar Világ Kiadó gondozásában az év szeptemberében egykötetnyi válogatás jelenik meg Matatias Carp dokumentum értékű művéből.

parancsoltam Stihii Ioan századosnak, a kémelhárító tisztnek, hogy tartóztassa le, és végeztesse ki az összes sculeni gyanúsítható zsidót.

b) Mikor ennek az ezrednek 1. zászlóaljja Gura Căinariba ért, vagy 50–60 zsidót fogtak el, akik a falu nyugati szélén tartózkodtak. Ezeknél a zsidóknál orosz eredetű fegyvereket és kézigránátokat találtunk, ezért parancsot adtam azonnali kivégzésükre.

c) Mikor Oțel százados előretolt százada behatolt Mărculești faluba, bekerítették az orosz hadsereg egységei, melyekhez vagy 300 felfegyverzett civil zsidó csatlakozott; ezek fájdalmas veszteségeket okoztak a századnak, magát Oțel Vasile századost is megsebesítették és elfogták a zsidók, jelenlegi helyzetéről semmit sem tudunk.

Mikor elfoglaltuk Mărculești falut, egy 400 fős zsidó férfiakból és nőkből álló csoportot fogtunk el, akik között 60 sebesült is volt, ami azt bizonyítja, hogy harcoltak ellenünk anélkül, hogy egyenruhában lettek volna.

Ez esetben is parancsot adtam tömeges kivégzésükre.

Még hozzáteszem, hogy Tîrgu Sculeniben a front felé tartó Niță hadnagy lábába belelőtt egy házból egy zsidó, akit a helyszínen kivégeztek.

Ezzel a jelentéssel az Önök tudomására hozzuk, hogy az a zsidó lakosság, melyet 20 éven át a keblünkön melengettünk, bosszút állt rajtunk.

Valamennyi kivégzés a fentről kapott parancsoknak megfelelően történt.

Voltak olyan esetek, mikor a telefonhuzalokat 10–15-ször vágták el ugyanazon az éjszakán.

.....
A 6. hegyivadász ezred parancsnoka:
Matieș Ermil ezredes s. k.

25 A

Matieș Emil ezredes, a 6. hegyivadász ezred parancsnokának széljegyzete a 14. hadosztály 1941. július 30-án kelt 66. számú parancsára

Én tudom, hogy már válaszoltunk erre.

Bámulatos, hogy még visszatérnek erre az ügyre, mikor ennek az ezrednek a katonái rengeteget szenvedtek a Sculeniben maradt zsidók miatt. Ezért végezték ki őket a felülről kapott parancsoknak megfelelően.

E. Matieș ezredes s. k.

25 B

*6. hegyivadász ezred 10. számú Katonai Postahivatal
9801/1941. július 31. A 14. hadosztály vezérkariának
A segédtszti hivatalba*

Válasz az Önök 1941. július 30-án kelt 66. számú parancsára. Tisztelettel jelentem, hogy az ezred már válaszolt ezzel az ügygel kapcsolatban az 1941. július 28-án kelt 700. számú jelentésében.

Az a mód, ahogyan az ezred eljár, jóllehet az a felső parancsoknak megfelelően történt, az én véleményem szerint túlságosan szelíd volt, mivel ezek a zsidók fegyverrel mertek lőni a román hadseregre, és szabotázsakciókat merészelték végrehajtani ellene, aminek következtében sok olyan katona meghalt, akit még meg lehetett volna menteni.

Stihii százados az én parancsomra s az ilyen ügyekre pontosan vonatkozó felső parancsoknak megfelelően végezte ki azokat a bitangokat, akiket nem is kell figyelembe venni.

Csatolom a másolatot a már fentebb említett jelentésről. A 6. hegyivadász ezred parancsnoka:
Matieș Ermil ezredes s. k.

27

Isacescu Mihai ezredes tanúvallomásából, akit 1947. június 18-án hallgatott ki Ionescu Emanoil tábornok, különleges megbízatású vizsgálóbíró

A besszarábiai hadjárat idején századosi rangban a 6. hegyivadász ezred felderítő századának parancsnoka voltam. (...) Mikor elfoglaltuk a Sculeni-Rusi hídfőállást, hallottam, hogy Stîncea Rosnoveanuban Stihii százados, Mihăilescu alhadnagy és Spure Ion közkatona meggyilkolták azokat a zsidókat, akik Sculeni-Rusiból elmenekültek, Epure közkatona pedig megcsönkította őket kivégzésük előtt. (...)

Ahogyan szóbelileg értesültem a bajtársaktól, Ioachim századostól és másoktól, elsősorban azért tették ezt, hogy elrabolják a zsidóktól a náluk lévő aranyat, amelyet Stihii százados valószínűleg megosztott Matieș ezredessel. Erre vonatkozólag eszembe jut egy incidens, amely Stihii százados felesége és Matieș ezredes között keletkezett egy aranyóra miatt. (...)

Nem igaz, hogy Mărculeștiben a lakosság először kitűzte a fehér zászlót, aztán pedig az oroszokkal együtt megtámadta Oțel százados századát. Az igazság az, hogy egy orosz egység, kb. egy század, oldalba támadta Oțel százados századát, és megfutamította, aztán az oroszok visszavonultak, s magukkal vitték Oțel századost, aki megsebesült az egyik lábán. Az utóbb kitalált történettel igazolni akarták azt az ostobaságot, hogy egy századot biztosítás és felderítés nélkül kiküldtek a florești északi-keleti magaslatok felé a Vesdova-Alexeni vonalon, ahol harci állásokat kellett volna kiépíteniük az ezred érkezéséig.

Ionescu Emanoil tábornok, különleges megbízatású vizsgálóbíró s. k.

M. Isacescu ezredes s. k.

Prepeleța Andronic hadnagy tanúvallomásából, aki őrmester volt Stíhi százados századában, s akit 1947. május 7-én hallgatott ki Zaharescu Ion százados, katonai vizsgálóbíró

A zsidók kivégzését Stínca Rosnoveanuban Stíhi százados hajtotta végre Mihăilescu alhadnaggal és Mihailov Vasile őrmesterrel.

Hozzáteszem, hogy a gépfegyvert Mihailov Vasile őrmester kezelte, Stíhi százados és Mihăilescu hadnagy pedig egy-egy géppisztollyal voltak felszerelve. A zsidókat három oszlopban sorakoztatták fel előttük, férfiakat, nőket, gyermekeket vegyesen. A zsidókra a már fentebb említett három egyén lőtt. (...)

Ion Zaharescu százados, katonai vizsgálóbíró s. k.
Prepeleța Andronic hadnagy s. k.

TÖRVÉNYSZÉKI ORVOSSZAKÉRTŐI JELENTÉS

Alulírott dr. Hurghișiu Vasile, a Jászvásári Törvényszék orvosszakértője, miután a Jászvásári Törvényszék főügyészenek 1945. szeptember 12-én kelt 15152. számú átirata s a Jászvásári Zsidó Hitközség kérvényeire adott 1945. szeptember 10-én kelt 2171. számú, valamint az 1945. szeptember 12-én kelt 2176. számú döntések alapján, az általam letett esküre hivatkozva meghívtak, hogy részt vegyek „a Stínca Rosnoveanu-i közös sírokba temetett zsidók holttesteinek kihantolásánál, melynek célja a halottak jelenlétének s a többi körülményeknek konstatálása a közös sírokban, egy esetleg megindítandó vagy már vizsgálati, vagy ítéleti szakaszában lévő törvényszéki eljárás céljából”, s miután a helyszínen megjelentem hulbocai csendőrs-parancsnok, Chimes Petru törzsőrmester kíséretében, ahol jelen voltak a Jászvásári Zsidó Hitközség képviselői, Fromovici Iosef, Aro-novici Aron, Fromovici Aron, Leizer David és Iosef Michel urak is, a következőket állapítottam meg:

TÖRTÉNETILEG

A jászvásári Zsidó Hitközség már fentebb említett két leveléből, melyeket a Jászvásári Bíróság ügyészi hivatalához címeztek, kiderül, hogy 1941. június 27-én a Iași megyei Stínca Rosnoveanuban zsidókat öltek meg, akiket közös sírokba temettek.

A Cîrpiți faluban lakó 40 éves Zaharia Alexandru földműves szemtanú nyilatkozatából kiderül, hogy 1941-ben egy munkanapon nagyszámú zsidót hoztak a fentebb említett helyre, akiket aztán

egy gépfegyverrel végeztek ki, melyet kb. 20 méterre állítottak fel az áldozatoktól s a gödröktől, s amelyet egy kapitány s a Bălțiiban állomásozó 6. hegyivadász ezred katonái kezeltek. A tanú még azt állítja, hogy 4 közös sírról tud, ezeket azonosítani is tudja, s még tud egyről, de azt nem tudja megmutatni, mert egy olyan út mellett ásták, amely azóta más helyre került.

A STÍNCA ROSNOVEANU-I SÍROK TOPOGRÁFIAI LEÍRÁSA

A jelentésben feltüntetett Stínca Rosnoveanu-i halottakat 3 közös sírból hantolták ki; ezek egy Jászvásártól kb. 12 kilométerre lévő domb lábánál fekvő völgyben voltak, Cîrpiți falu közelében. A sírok egymás mellett vannak, szinte egyvonalban, mindössze 2–3 méter távolság van közöttük.

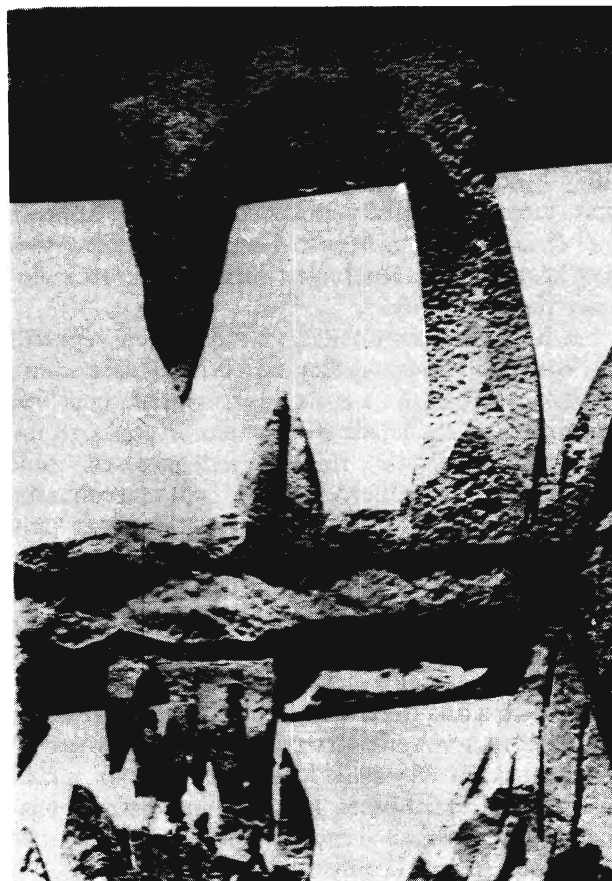
A sírok méretei:

Hosszúság: 6 m;

Szélesség: 3, 5–4 m;

Mélység: 1,5–1,7 m.

A kihantolás a Jászvásártól legtávolabb eső sírnál kezdődött, vagyis annál, amely legközelebb van Cîrpițihez, s ezt jelen leírásban I. számmal jelöljük, a középső sírt a II. számmal, a harmadikat pedig, vagyis azt, amelyik legközelebb van Jászvásárhoz a III. számmal. Ez utóbbi egy kicsit keskenyedik lefelé.

ELŐZETES ÉSZREVÉTELEK

A kihantolási munkálatok 1945. szeptember 12-én kezdődtek az I. számú sírnál, a II. számúnál folytatódtak, aztán a III. számúnál. A munkálatokat ünnepek vagy kedvezőtlen időjárás alkalmával megszakították. E körülmények s az évszak miatt a Jászvásári Zsidó Hitközség lemondott ezen az őszen a kihantolási munkálatok folytatásáról. A kihantolt holttesteket három nagy közös sírba temették a jászvásári zsidó temetőben. Az ásást szovjet katonák által őrzött német hadifoglyok végezték.

A HOLTTESTEK LEÍRÁSA

Helyzetük: egy 30–50 centiméteres vastagságú földréteg eltávolítása után feltűnik a holttestek első rétege. Meg lehet állapítani, hogy a holttesteket mindhárom sírban bizonyos rend szerint helyezték el. A fejek mikor a gödör egyik, mikor a másik oldala felé esnek. A testek és a végtagok össze vannak fonódva, ezért a kihantolás nehéz és hosszadalmas volt. A III. sírban kisgyermekeket találtunk, karjaik női holttestek nyakát karolták át. A nők közül a legtöbben eltakarták a vállukon hordott fejkendőjükkel vagy kezükkel.

Öltözetük: a halottakon az ebben a tartományban szokásos „civil” ruhák vannak. Az öltözetek is nagyon különböznek egymástól. Egyes holttesteken két-három ing, kabát vagy bekecs van, másokon, főleg a II. tömegsírban található nőknél csak pizsama van; a III. tömegsírban talált férfiak mezít-láb, hiányos öltözetben, feltűrt ingujjban heverték. A zsebekben a szokásos használati tárgyakat találtuk: kulcsokat, fésűket, zsebkendőket, harisnyákat, vizes- és kölnisüvegeket stb. Néhány holttestnél ékszereket is találtunk. Ezekről jegyzőkönyveket készítettünk, amelyeket ehhez a szakértői véleményhez csatoltuk.

A holttestek azonosítását a helyszínen végeztük el, konstatálva a fajra jellemző körülmételést a férfihullák esetében (ha a rothadás folyamata nem volt túlságosan előrehaladt állapotban): különböző iratokat is találtunk, melyek jellegzetesen zsidó nevekre voltak kiállítva. Így egy férfihulla ruházatának zsebében találtunk egy szovjet útlevelet és katonakönyvet, melyek a Sculeniben 1910-ben született Ițic Motolevici nevére voltak kiállítva. Találtunk egy ugyancsak sculeni Ghețel nevére kiállított születési bizonyítványt s egy Sculeniben kiállított személyi igazolványt, amely az 1907. június 13-án született Faibiș tulajdona volt. Az öltözetek és az iratok részletes megvizsgálását s az azonosítást a sculeni dr. Germanski úr végezte el Iosef Michel úrnak, a Jászvásári Zsidó Hitközség képviselőjének a jelenlétében akkor, mikor a jászvásári zsidó temetőben való újrateremtésre sor került.

Nemük és koruk: a nemek azonosítására a rothadás által kevésbé érintett holttestek esetében került sor a nemi szervek és a csontrendszer vizsgálatának segítségével. Ezenkívül még az öltözetek és az iratok alapján is tájékozódunk. Ami az életkort illeti, ha egyéb kritériumaink nem voltak, az azonosítást a törvényszéki orvosi vizsgálat alapján végeztük el, figyelembe véve a tejfogakat vagy a felnőttre jellemző fogazatot.

A három tömegsírban kihantolt holttestek száma 311 (háromszáztizenegy) volt. Az I. számú tömegsírban 95, a II. számúban 119, III. számúban 97 holttestet találtunk.

TÁBLÁZAT A HOLTTESTEKRŐL
NEMEK, ÉLETKOR ÉS A TÖMEGSÍR SZERINT

Tömegsír	Nem	Életkor években megadva						Összesen
		-1	1-6	6-12	12-18	18-40	40-en felül	
I. sz.	Férfi				17	34	17	68
	Nő				1	21	5	27
	Összesen				18	55	22	95
II. sz.	Férfi		2	3	3	8	18	34
	Nő		3	4	2	21	17	47
	Nem azonosított						38	38
Összesen		5	7	5	29	35	38	119
III. sz.	Férfi	4	6	9	11	6	8	44
	Nő	3	8	3	12	13	14	53
	Összesen	7	14	12	23	19	22	97

A fentiekből a következők derülnek ki:

KÖVETKEZTETÉSEK

1. Az ebben a jelentésben leírt Iași megyei Stínca Rosnoveanu-i három tömegsírban összesen 311 mindkét nemhez tartozó, különböző életkorú holttestet találtak.

2. A kihantolt holttesteknél talált iratok s a fajra jellemző körülmételés konstatálása azt bizonyítja, hogy a halottak zsidók voltak.

3. A törvényszéki orvosi vizsgálat során megállapítottuk, hogy az esetek többségében a holttesteken a golyók által okozott többszörös sérülések a testek közepén (a mellkason és a hason) találhatóak és ritkábban a fejen.

4. Egyes holttestek esetében a golyók által okozott sérülések mellett a koponyatörés is megállapítható, s egy kisgyermek (2–4 éves) csontrendszerén, miután tökéletesen összeállították a csontvázát, semmi-féle sérülést sem találtunk.

5. Az I. számú tömegsírban, melyet a tanúk nyilatkozatai alapján ástunk ki, nagyobb a középkorú férfiak száma; a II. számúban elsősorban nők és öregek holtteste található; a harmadik számúban pedig nagyszámú kisgyermek, nő és öregember holtteste található, középkorú férfié mindössze 6.

6. A holttesteken található öltözet általában hiányos. Sok nőn pizsama vagy pongyola van, a férfiak és a gyermekek mezítláb vannak.

A Jászvásári Törvényszék orvosszakértője:
dr. Hurghişiu V. s. k., p. H.

A hubolcai csendőrös
parancsnoka: Ghimeş Petru
törzsőrmester s. k.

A Jászvásári Zsidó Hitközség küldöttei:
Iosef Froimovici s. k.
Aronovici Aron s. k.
Froimovici Aron s. k.
Leizer David s. k.
Iosef Miche s. k.

TAKÁCS FERENC FORDÍTÁSA

BACSKAISÁNDOR/ *A kassai minjen egyelőre mindennap összejön . . .*

A Kazinczy utcai ortodox templomban még május végén is hideg van. Az épületet egész télen nem fűtötték, s a vastag falakat most csak lassan melegíti át a nap. A nagytemplomot csupán ünnepnapokon nyitják ki, néha még akkor sem, olyankor a szombatot is a Harang utcai kis imaházban köszöntik. Az imaház mellett van még egy ortodox zsinagóga, de az már nem a zsidóké, a város könyvraktárnak használja a megkopott, százéves épületet: a szétmálló papírlapok nagyját patkányok rágcsálják, a maradékkal a nedvesség végez. Éjszakánként a könyvek együtt sírnak a vén zsinagógával, héberül, jiddisül, magyarul, szlovákul és németül sóhajtoznak, mégsincs fül, mely értené; nincs ilyenkor senki a közelben.

A kassai minjen egyelőre mindennap összejön, reggel és este tizenhárom-tizennégy öregember is együtt imádkozik. Van, aki pontosan hétre jár, mások már jóval a kezdés előtt ott ülnek, és várják a nyolcadik, kilencedik, tizedik férfit. Beszélgetnek vagy csak néznek csendben, s bólintanak néha, ha okosat mond valaki.

– Maga honnan jött, hogy ilyen jól beszélsz magyarul? – kérdezte egyikük, amikor egy este először sétáltam arra.

– Budapesti vagyok – és ekkor már mind odafordult, mert errefelé ritkán jár idegen ember, aki csak félig idegen persze, hiszen pesti.

– Remélem, MTK-s?

– Nem, én fradista vagyok.

– Na, hallottam, mit műveltek legutóbb is, kővel hajigálták a klubházat, és azt ordították, hogy „mocskos zsidók”. Az egy fasiszta banda, rendes zsidó nem drukkol a Fradinak.

– De a háború után ők adtak először mezt és lab-

dát az MTK-nak. Különben meg nem vagyok zsidó. – És erre el kellett mesélnem, hogy akkor mit keresek itt: fényképezni megyek Hunfalvára, ahol egykor világhírű jesiva működött. Rosenberg, egykori főrabbinak most lesz a Jahrzeitje, hátha találok ott valami külföldrőljött zarándokot.

– Micsoda, maga azt mondja, hogy nem zsidó, és mégis tudja, mi az a Jahrzeit? Ha maga tudja, mi az a Jahrzeit, mi az a hunfalvi jesiva, akkor maga mégiscsak zsidó. Akármit mond is, maga énnálam egy nagy biboldó – nézett a többiekre; néhányan csendben bólintottak.

Ahogy közeledett az esti ima ideje, úgy lettünk egyre többen a kis imaházban. Reisman bácsi volt az utolsó, aki belépett, két ujját összetéve simított végig az ajtótokra átlósan felszögelt mezűzén, majd ujjait vértelen, keskeny szájához emelte, és megcsókolta. Arca is vékony volt, és a bőre hófehér, szeme körül és a halántékán tisztán látszottak a kék erek. Az öregember állán borosta nőtt, egy hete temette el a harmadik feleségét, és a gyászhat alatt semmilyen szörzetét nem nyírhatta. Előírás, hogy a zsidó ember ne csak lelkében gyászoljon, hanem a fájdmának külső jelét is adja. Reisman